

ע' בכסף משנה שם. עוד בבאור שיטת הרמב"ם – ע' בית ישי קכג, א. וע"ע בספר מנחה טהורה להלן פח: ויש לפרש לשיטת הרמב"ם דיוק לשון המשנה 'ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים' – לשם מה משמיענו התנא מנין הנרות? אלא מפני שבבוקר אינו מדליק [להרמב"ם] את כל השבע כאחת, שהרי ההטבה מחולקת לחמש ושתים (כביזמא לג-לד), ואם נכבה נר אחד – היה מטיבו לבדו. ואולם חינוך המנורה צריך שיהא על ידי הדלקת כל נרותיה גם יחד, וזה שייך רק בהדלקה שבבין הערבים, וזהו שאומר 'בשבעה נרותיה – בין הערבים' (עפ"י שבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים י, ד. וע"ש דרכים נוספות. וע"ש עוד בס"י יא בבאור הסוגיא לשיטת הרמב"ם ולשאר הראשונים).

(ע"ב) 'תנו רבנן, אילו נאמר מנחה מחצית הייתי אומר מביא חצי עשרון מביתו שחרית... תלמוד לומר מחציתה בבקר ומחציתה בערב מחצה משלם הוא מקריב... נטמא מחצה של בין הערבים או שאבד... תלמוד לומר מחציתה בבקר ומחציתה בערב'. נראה שבתחילה דרש ממחציתה הראשון, שכשמביא יביא מנחה שלמה. ואחר כך דרש ממחציתה בערב – שגם בזה יקריב מחצה מתוך שלם – באופן שאבד או נטמא החצי של בין-הערבים (כ"ג פשוט. וכ"מ בפסקי הרי"ד. וע"ע ב'חדושי הרשב"א' דרך אחרת).

מחציתה – בגימטריא: מחצה משלם (בעל הטורים – צו ו, י).

רבי יוסי (בשטמ"ק: ר' דוסא) **אומר: תאפינה רבה. אית ליה נא ואית ליה נאה.** מהרמב"ם (מעשה הקרבנות יג, ג) נראה שפרש שאופה רק פעם אחת, ואופה רק מעט ('נא') ואחר כך קולה במחבת (עפ"י כסף משנה שם. ונראה שלא גרס 'רבה' אלא 'רבה', כלומר אפיה שאינה גמורה שעדיין המנחה רכה. [וקרוב לזה בפירוש הראב"ד לתו"כ פ' צו ד]. והחזו"א (כו, ט) פרש להרמב"ם 'תאפינה – רבה' כלומר יש כאן ריבוי, לרבות שתיהן, נא ונאה. ע"ש).

תפיני – תאפינה נאה, ואי אפי לה מאתמול אינשפה לה – וכיון שכתוב בחביתין 'חוקה', הרי שכל הכתוב בה מעכב, ואם אינה נאה – פסולה. ועוד, אפילו דברים שאינם אלא מצוה שלכתחילה בקרבן, דוחים את השבת, שהרי אם תאמר אינו דוחה, שוב אינו ראוי למצוותו, והלא כלל הוא 'כל שאינו ראוי לבילה – בילה מעכבת בו' (טהרת הקדש).
צ"ע לפי"ז מאי שנא ממא שאמרו (עב). שאם נקצר ביום כשר – אין קצירתה דוחה שבת. הרי שדין שאינו פוסל בדיעבד, אין דוחים שבת בגללו. וע"ע בחזו"א כה, ה.

[אעפ"י שמכל מקום מטגנה לאחר האפיה, והרי הטיגון מסלק את נויה בגלל השחרות כדלעיל, צ"ל שמ"מ כאשר אפיה מאתמול אינה נאה וראויה כלל, משא"כ בטיגון גרידא. או יתכן שהטיגון אינו מכערה אלא אם נעשה קודם אפיה שהבצק נדבק למחבת, הלכך כשאופה תחילה נשארת נאה גם לאחר הטיגון].

דף נא

'או כלך לדרך זו, ריבה כאן שמן וריבה במנחת פרים ואילים שמן, מה להלן שני לוגין לעשרון אף כאן שני לוגין לעשרון...' – שהרי הכלל בכל מקום 'תפשת מרובה – לא תפשת, תפשת מועט –

תפשת', ואף כאן יש לנו לתפוס את ריבוי השמן שאמרה תורה באופן המועט, שני לוגין לעשרון, כפרים ואילים, ולא שלשה ככבשים (עפ"י 'חדושי הרשב"א').

'כולה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא... או אינו אלא לקבוע לה שמן, דאי לא כתב רחמנא בשמן הוה אמינא תיהוי כמנחת חוטא, הדר אמר...' ורבי שמעון שלמד מבשמן להוסיף לה שמן, סובר שאין צד לומר שהיא כמנחת חוטא שאין טעונה שמן, כיון שהולך הוא לשיטתו (להלן עד) שמנחת חוטא של כהן נקמצת, ושיריה קרבים בפני עצמם, ואילו כאן הלא נאמר כליל תקטר – כולה נקרכת כאחד בלא קמיצה, הרי שדינה כמנחת נדבה של כהן ולא כמנחת חוטא. ועל כן לקבוע לה שמן אין צריך כי ודאי טעונה שמן כמנחת נדבתו, ולמה לי קרא דבשמן תעשה אם לא להוסיף לה שמן (משך חכמה צו ו,יא).

(ע"ב) 'אתה – כולה ולא חציה... אלו כהנים הדיוטות...' וגם מנחת חינוך זו של הכהן המתחיל עבודתו, באה שלימה ולא לחצאין (רמב"ם מעשה הקרבנות יג,ד. וכ"כ הרי"ד כאן). והרי מנחת חינוך נלמדת מן הכתוב הזה, הלכך גם עליה מוסב הדרש 'אותה' – כולה ולא חציה (עפ"י כסף משנה ולחם משנה שם. וע' מנחה טהורה, חק נתן ויד דוד).

'אמר רבי אבהו: שני תקנות הו, דאורייתא מדציבור, כיון דחזו דקא מידחקא לישכח תקינו דלגבי מירושים.' יש לעיין, כיון שמן התורה באה מן הציבור, כיצד יכולים היורשים להביאה הלא אין חביתין באים בנדבה, נמצא שמקריבים חולין בעזרה. וצריך לומר שהיו גובים מן היורשים באופן שהיו מוסרים לציבור להיקרב בתורת חביתי ציבור.

אך עדיין קשה לרבי יהודה שאמר משל יורשים, וכתבו התוס' (נב. ד"ה דשמעינן) שגם ר' יהודה סובר שתקנו חכמים שיבואו משל ציבור, וכיצד יביאו הציבור דבר שאין חייבים בו והלא אינה באה בנדבה? ויש לומר שבזמן שאין כהן גדול, אכן אין בעלים לחביתין [ומצאנו קרבנות שאין להם שום זיקה לבעלים, כגון קרבן גר שמת ועוד]. וחובת הציבור שייקרב חביתין בכל יום, ללא זיקה לבעלים כלשהן, ונחלקו ר' יהודה ור' שמעון על מי להביאן, אבל לא בתורת בעלים על הקרבן [שזה אינו אלא בזמן שיש כהן גדול – שאז הוא בעליו] (עפ"י חזון איש לד,ג. וע"ש סק"ד).

במה שכתב שהצריכו ליורשים למסרם לציבור יפה, כ"כ בקרן אורה, שפת ואור שמח. וע"ע תוס' יום טוב. ובמש"כ החזו"א בפירוש דברי התוס' שגם רבי יהודה סובר שתקנו להביא משל ציבור (וכ"כ בחק נתן. וע' גם בלחם משנה תמידין ומוספין ג,כב), העיר הגרי"ד וז"ל של"ט"א שלכאורה יש לפרש דבריהם בענין אחר, שלפירוש החזו"א קשה הלא משנה ערוכה היא בשקלים שסובר רבי יהודה משל יורשים [וחזו"א נדחק שלהתוס' היתה גרסה שונה]. וגם מהו שכתבו התוס' 'דלא אשכחן דניפלוג את קנות', הול"ל 'תקנה', שהרי לר"י מדין תורה באה משל יורשים ולא היתה על כך תקנה. וגם מה פרוש דבריהם 'לעיל ס"ל משל יורשין'.

אלא נראה שכוונת התוס' להקשות על מה שאמרו דר"ש הוא דחייש לפשיעה, והרי לא מצינו שרבי יהודה חולק על שאר התקנות שהזכיר רבי שמעון משום פשיעותא, ורק על תקנה זו חולק וסובר משל יורשים, אבל בעלמא גם הוא חושש לפשיעה.

מעילה בפרה – ע' בחדושי הגר"ח ריש הלכות מעילה; חדושי ר' אריה לייב ח"ב מב; חזון איש; בית ישי קל (גדר) קדושת הגוף בפרה כ'חטאת' וקדושת דמים כבדק הבית, לענין מועל אחר מועל ולענין מעילה באפרה).

טעמים וענינים

רבי יצחק אברבנאל נתן עשרה טעמים במצות חביתי כהן גדול שבכל יום:
א. הכהן הגדול, אעפ"י שהוא צדיק הדור, אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, והואיל והוא המכפר על העם, צריך הוא לקשט עצמו תחילה לבקש לו כפרה על חטאיו ויהיה נקי מן החטא, ואחר כך יכפר על אחרים.
ב. להיות הוא מופת ודוגמא לאחרים להישירם בדרך אמת ובדרך תשובה, באמרם: הכהן הגדול מכפר בעד נפשו בקר וערב, קל וחומר אנחנו כי נפשפש במעשינו ונשוב על חטאינו ונכפר עליהם בתשובה ובקרבן כפרה.
ג. שלא יבושו החוטאים האחרים מהקריב קרבנותיהם שהם חייבים.
ד. שלא יתביישו העניים בקרבנם עשירית האיפה סולת בראותם שגם קרבנו של המורם מכל העם אינו גדול משלהם.
ה. כדי להכניע לבב הכהן הגדול בעמדו לשרת לפני ה', שיאמר בלבו איני אלא בעני ואביון שבישראל הניצב לפני אדון כל הארץ, ובמה נחשב אני ובמה נחשב קרבני יותר מהם ומקרבנם.
ו. מפני שהנותרת מן המנחה של כל ישראל לאהרן ובניו, לפיכך הוא מקריב מנחה שלו בכל יום ומעלה אותה כולה על המזבח לאשים, שיראו ישראל כי כשאוכל ממנחתו, לא להנאתו אוכל אלא במצוה מפי ה'. מצוהו – אוכל, מצוהו – שורפו על המזבח.
ז. להודות במנחה זו על כל מתנות כהונה שזיכהו ה' לו ולזרעו במקדש ובגבולין.
ח. לפי שהכהנים היו נוטלים תמיד קומץ מכל מנחת ישראל. ואולי טעו פעם בקמצם והיו מחסרים קמעא מן הקומץ מאשר לה', לכך רצה הקב"ה שהגדול שבכהונה ישלם את כל החסרונות, אולי היו, ולשם כך מביא מנחה שכולה עולה לאשים.
ט. כדי שבכל יום יהיה לפחות קרבן צבור וקרבן יחיד אחד בבקר וכן בערב. קרבן צבור – היא עולת התמיד, וקרבן יחיד – הוא הפחות שבקרבנות היחיד – המנחה.
י. לפי שאהרן עשה את העגל, והעוון ההוא היה שמור לדורות, כמו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי; ואין פורענות שבאה על ישראל שאין בה קצת מעוון העגל, לכך ציוה ה' שיהיה הכהן הגדול שהוא במקומו של אהרן, מקריב ערב ובקר קרבן, כדי להגן על ישראל מהעוון ההוא קמעא קמעא בכל יום (מתוך ספר הפרשיות צו).

ענינים נוספים –

אתה מתמה: אם אמנם דיני מנחת חינוך ומנחת חביתין שונים הם זו מזו כל כך, למה לא חלקן הכתוב בשתי פרשיות נפרדות כשם שעשה הכתוב במנחות השונות שבסדר ויקרא שלכל מנחה נתן פרשה לעצמה?

כתבו החכמים האחרונים, לפיכך סמכן הכתוב מנחת חינוך למנחת חביתין ונתנן בפרשה אחת, מפני שלשתיהן ענין אחד, שתיהן מנחות חינוך. כהן הדייט אינו נכנס לכהונה אלא במנחה זו. כיון שנתמלאו תנאיו המכשירים אותו לכהונה ומביא מנחה זו, הרי הוא נעשה כהן משרת ה' והרי הוא עתה כבדיה חדשה. ברם לכהן גדול שהוא עומד ומכפר על כל ישראל בכל יום ויום, אין מדרגה זו דיה בשבילו אלא חייב להיות עולה בכל יום תמיד במעלות קדושה ובכל בקר ובכל ערב צריך להתחדש תמיד ולהיות כאילו נכנס עתה לעבודה, מעשה בראשית.

אכן, גם כהן גדול נמשח בשמן המשחה פעם אחת ולא נמשח בכל יום מפני התחדשות זו, אלא שכבר דרשו חז"ל בשמן המשחה שכולו קיים, ואמרו באהרן ששתי טיפות משמן המשחה שיצקו על ראשו וירדו על זקנו ושם היו תלויות בשתי מרגליות עולות ויורדות, היינו שבכל שעה עדיין היו קיימות ועומדות כאילו עכשיו נמשח. ולכך נאמר בפרשה לשון 'זה' – זה קרבן אהרן וגו' כמו שנאמר בקרבן חנוכה הנשיאים (במדבר ז): זה קרבן נחשון בן עמינדב וכו' שכולם היו משאירים רושם של התחדשות תמיד לדורות (שם עפ"י שפת אמת).

'מה שכהן גדול בכל יום מקריב חביתין כיום חינוך – הוא משום שאף שנתן לו הקב"ה גדולה, הוא כמתנה חדשה בכל יום, כי אף שניתן לו וגם לזרעו, הוא רק כשיזכו לזה, ואם לא יזכו – יסולק, אם לא בהסתלקות משררתו ע"י בית דין שזה דבר רחוק, יסלקהו הקב"ה על ידי מומין וטומאה ומיתה, ונמצא שבכל יום הוא כנתינה מחדש. ומזה יש ללמוד על כל דבר ברכה ומינוי גדולה שהשי"ת נותן, שצריך להתבונן שיראה שיזכה לזה בכל שעה' (דרש משה' צו).

דף נב

'אמרו רבנן קמיה דרבי ירמיה, אמר: בבלאי טפשאי, משום דיתבו באתרא דחשוכא אמרי שמעתתא דמחשכין. ע' סנהדרין כד, שאמר רבי ירמיה 'במחשכים הושיבני' – זה תלמודה של בבל (ע' במובא שם ביוסף דעת מספרי ר' צדוק הכהן בבור הענין).

'אבא יוסי בן דוסתאי סבר, לא אשכחן חצי קומץ דקריב'. אף על פי שכמו כן לא מצינו חצי עשרון קרב, ואם כן כשם שנשתנתה מנחה זו להיקרב חצי עשרון, כך תיקרב בחצי קומץ לבונה – אך נראה שכוונת הגמרא שלא מצינו שמקריבים פחות מקומץ לבונה, אבל חצי עשרון אינו חידוש, שהרי במנחת יחיד מקריבים קומץ בלבד, וכל שכן חצי עשרון, אבל חצי קומץ מעולם לא מצינו (שפת אמת).

'ככתבם וכלשונם'

'הנה סדר מנחת החביתין:
נותן כל הסלת לתוך העשרון המקודש ומקדשו,
ומחלקו בחצי העשרון של קדש,
ומביא ג' לוגין שמן ונותנן לתוך כלי שרת ומקדשן
ומחלקן לוג ומחצה לשחרית ולוג ומחצה לערב,
וחולק את חצי העשרון לשישה חלקים באומד
ונוטל רביעית שמן מן השמן ונותן מעט שמן בביסא...
ונותן סלת של חלה אחת וחוזר ונותן שמן ובולל,
ואח"כ נותנו לתוך מים רותחין וחולטו...'

דף נא

פ.ט. א. מנחת חביתין, כמה שמן היא טעונה?

ב. מה המשותף למנחת חביתין ולמנחת נסכים; לחביתין ולמנחת נדבה?

ג. מת הכהן הגדול ולא מינו אחר תחתיו, כיצד ומשל מי באה מנחת החביתין?

ד. מי עוד מביא מנחה זו, מלבד הכהן הגדול בכל יום?

ה. מהי מצוותה של המנחה לאחר שנאפתה, ומה דינו של האוכל אותה?

א. מנחת חביתין טעונה שלשת לוגין שמן (על מחבת בשמן – ריבה לה שמן, שלקבוע לה שמן אין צריך, שהרי נאמר 'על מחבת'. וכן ריבה שמן במנחת נסכים, ומסתבר להשוותה למנחת הכבשים ולא לאילים ולפרים, שהרי שניהם של עשרון סולת. כך למד רבי שמעון. רבי ישמעאל בנו של ריב"ב דרש מסלת מנחה תמיד – כמנחת תמידין).

ב. מנחת חביתין ומנחת נסכים תדירות יום יום; (באות חובה); דוחות שבת; וטומאה (תשב"ט סימן). חביתין ונדבה: שתיהן מנחות יחיד, (אם כי לענין כמה דברים נידונית מנחת חביתין כעין מנחת ציבור. ע' תו"י יומא ג; משל"מ; מנחה טהורה כאן; חו"א לג, כ); בגלל עצמן ולא בגלל דבר אחר; באות ללא (יין ו) לבונה (יג"ל). גרסת ה'ברכת הזבח' תש"ט – יג"ל.

ג. כשמת הכהן הגדול ואין אחר תחתיו; לדברי רבי שמעון – באה משל ציבור (חק עולם – משל עולם). ולדברי רבי יהודה: משל יורשין (... מבניו יעשה אתה).

א. נראה שהכוונה לבנו הראוי להיות כהן-גדול תחתיו, עליו מוטל החיוב, אבל אם אין לו אלא בנות, או בן חלל – החובה מוטלת על כלל הציבור (חו"א לד, ג; שפת אמת). ואין כן דעת המנחת חינוך (קלו. וע' מקד"ד סו"י ח). והרש"ש כתב שנראה שאין היורשים מביאים אלא בזמן שירשו ירושה מאביהם. וכל הבנים שוים בה.

ב. הלכה כר' יהודה (לקוטי הלכות עפ"י הרמב"ם תמידין ג, כב. וע' לח"מ, חו"א ועוד).

ואמרו שלרבי שמעון היתה תקנה שהיורשים יביאוה מפני שראו שהלשכה דחוקה. כיון שראו שהיורשים פושעים ואינם מביאים אותה, חזרו והעמידו הדבר על דין תורה שהציבור יביא.

יש מפרשים בדברי התוס' (גב). שגם רבי יהודה אינו חולק על תקנה זו שהציבור יביא. ואולם אין הדבר תואם עם הגירסה שלפנינו במשנת שקלים.

ויש שפרש דברי התוס' באופן אחר. וע' גם בכס"מ ובתוס' יום טוב שנקטו שרבי יהודה חולק על התקנה.

ויש מי שכתב [בישוב דברי הרמב"ם] שלרבי יהודה מצוה לכתחילה על היורשים, ואם לא הביאו מקריבים משל ציבור (עפ"י חו"א מנחות לד, ד).

וי"א שאם מת אחר תמיד של שחר, קריבה המחצית השניה ע"י היורשים כדין תורה, לפי שאין חוששים לפשיעה בפעם אחת וכבר נתחייב הכהן להביאה. ורק בימים האחרים התקינו שתבוא משל ציבור (עפ"י לקוטי הלכות; אור שמח תמידין ג, כב; וזכר יצחק מג – בישוב דברי הרמב"ם).

כאשר מת הכהן ומביאים תחתיו, הריהי באה שלמה בבקר ובערב (כדלהלן גב) ולא לחצאין, וכולה כליל למזבח.

דין זה אמור הן לר"י (אתה) הן לר"ש (כליל תקטר). ולפי לשון אחת ברש"י אפשר שלר' שמעון באה לחצאין (עפ"י טהרת הקדש). ואולם ב'חדושי הרשב"א' משמע שגם ללשון זו ברש"י הכל מודים שבאה שלמה, כסתמת המשנה, וכסתמת דברי רש"י להלן גב:).

נטמא הכהן או נדחה מחמת מום, ואין כהן גדול אחר, יש אומרים בדעת הירושלמי שאף בזה קריבה המנחה משל ציבור (עפ"י רש"ס שקלים ז ועוד). ויש מי שחולק (ע' מנחת חינוך קלו).

ד. כל כהן הדיוט כשנתחנך לעבודה, מביא מנחה זו. ומביאה שלמה ולא לחצאין (רמב"ם יג, ד). והוא הדין לכהן גדול כשמתחנך לכהונה גדולה (להלן עת. וכ"פ הרמב"ם. ובלקוטי הלכות העיר על לשון רש"י כאן שאין במשמע כן. וערש"ש).

ה. מנחת חביתין נקטרת כולה ואסורה באכילה ב'לא תעשה' והאוכל ממנה – במלקות (כשאר מנחת כהן. ולמדים שניהם בגזרה שוה כליל כליל ליתן של זה בזה – כליל תקטר ולא תאכל).

דפים נא – נב

צא. א. האם יש דין מעילה בפרת חטאת ובאפרה?
 ב. פר העלם-דבר של ציבור ושעירי ע"ז – מאלו כספים הם באים?
 א. מדין תורה יש מעילה בפרה (חטאת), אך לא באפרה (חטאת הוא).
 יש בפרה מועל אחר מועל כבהמה, ולא כקדשי בדק הבית (עפ"י תוס').
 כיון שראו חכמים שהיו מזולזלים בה, שהשתמשו באפרה להניחו על המכה, גזרו בו מעילה (- מעילה מדרבנן, ללא חומש וקרבן (עתוס'). ובשטמ"ק משמע שמביא קרבן מעילה. וע' הר צבי). כיון שראו שפרשו מספק הזאות כדי שלא למעול בו – חזרו והעמידו על דין תורה, שאין באפר דין 'מעילה'.

ב. פר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז; לדברי רבי יהודה, עושים מגבית מיוחדת מכל איש ואיש, כאשר נתחייבו בהם. ולר' שמעון – מתרומת הלשכה, כשאר קרבנות ציבור (את קרבני לחמי ריח ניחחיי... – ריבה הכתוב קרבנות הרבה להיות כתמידין הבאים מתרומת הלשכה).
 א. גם לדעת האומר נגבית מתחילה, משמע בגמרא בהוריות (ג) שנגבית מכלל הציבור, ולא רק מהחוטאים. ועוד משמע שגם אם גבו בסתם ולא פרשו – כשר.
 ב. הלכה כדעה ראשונה, שנגבית בתחילה (רמב"ם שקלים ד, ב; סמ"ג עשה מה). יש מפרשים שלא אמר רבי יהודה אלא מתחילה, כלומר קודם שלוקחים מתרומת הלשכה גובעים, אבל אם אינו מספיק משלימים מתרומת הלשכה (עפ"י באר שבע הוריות ג).

דף נב

צא. א. מהי כמות הלבונה הבאה ונקטרת עם מנחת החביתין?
 ב. מנחת חביתין הבאה כאשר מת הכהן הגדול, מתי היתה באה ומהן מידות הסולת השמן והלבונה אשר עמה?
 א. לדברי אבא יוסי בן דוסתאי, הכהן הגדול מפריש למנחתו שני קמצים של לבונה, קומץ אחד מקריב לחצי העשרון הקרב בשחור ועוד קומץ בין הערבים. ולדברי חכמים אינו מפריש אלא קומץ אחד; חציו מקטיר שחרית וחציו בין הערבים.
 א. נחלקו אמוראים בדעת רבי יוחנן, האם הלכה כאבא יוסי או כחכמים, שכמותם משמע מסתם משנה. ואנו נוקטים הלכה כסתם משנה, הלכך הלכה כחכמים (עפ"י רמב"ם מעה"ק יג, ד; מנחה טהורה).